

46. אנחנו עוד בחצי היובל – הערה לִטו באב

המבקשים תוכן ציוני סמלי לִטו באב אינם יכולים להחמיץ את מועד ייסוד המושבה ראשון לציון בִטו באב תרמ"ב (1882). כידוע שאלת הראשוניות בענייני ישובים ראשונים אינה נמדדת רק בִמי קדם היסטורית?; ולכן 'ראשון ל...' היא ראשונה, וִטו באב מעטיר את ראשוניותה בעטרת קדומים של התחדשות הקשר בין עם לאדמתו; הרעיון של מחולות קדומים בכרמים עתיד להשתלב בחיי מושבה שהכרמים יהיו משאב עיקרי במהלכי התחדשותה.

יום אחד התברר בראשון כי עשרים וחמש שנים חלפו; באותם ימים רחוקים לא הצטיידו המייסדים בדי־סבלנות הנדרשת לחכות לחג היובל, ונימוקם עמם! הן כה חדש ונועז היה המפעל, כה רבים היו השינויים בדרך החדשה, ונדרש היה לסכמם תכופות; ספרו אפוא שנים עשרים וחמש, וציינו את 'חג מחצית היובל'. במובנים רבים, בעשרים וחמש שנה הספיקו הללו את מה שעושות אומות אחרות במאתיים וחמישים. הנה לנו אפוא חידוש נוסף מבית מדרשה של ראשון לציון שנוסף על שאר חידושיה (לא כאן המקום לפרטם); ומכיוון שמושג זה של 'מחצית יובל' איננו נעוץ במקורותינו (שמתייבשי ראשון לציון השתדלו להקפיד על קיומם), ניסו אז לנמק את בחירת העת הזו כדי לציון ולחגוג נימוק אחד טמון בנאומו של אחד מחשובי ראשונה א"מ פריימן:

עשרים וחמש שנים, היא תקופה נכונה אשר בה נפגשו שלש דורות, בן, אב, ואב זקן, רואים את עצמם עין בעין, מכירים איש את אחיו, ויכולים למסור מפה לפה את מאורעותיהם, למסורות האלה יש מטרה מוסרית, להפיח בקרב עמנו, בקרב בנינו נחמה, אמונה, הכרה עצמית, רגש לאומי ואומץ לבב...!

זהו נימוק פסיכולוגי־היסטורי המתאים היטב לגודל המפעל ולנחשוניותו; ונימוק אחר, דתי במהותו, טמון במכתבו של אישיות תורנית מובהקת – הרב יוסף חיים זאנענפעלד. בדבריו הודה כי ראייה הלכתית לחג מחצית יובל – אין, ולכן שילב אסמכתא פורתא לעשרים וחמש שנה עם מהות טו באב:

1. א"מ פריימן (עורך), ראשון לציון – ספר היובל ב, יפו תרע"ב, עמ' 25.

קריאה של חבה ליום הנועד לתפלה ולהודאה ולשמוח ביום נשלמו חמש ועשרים שנה למוסד הישוב במושבה הנ"ל, הגיעני, כי החייני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו לימי הודעה כאלה, ואם כי חג חצי היובל לא מצאתי בו שיש ממנהגי ישראל, בכל זאת הוא היום חמשה עשר לחדש הזה שהיה מעולם יום שמחה לאומית בו במאורעותיו לטובה המבוארים בדברי חז"ל בסוף מס' תענית. ולאחר שאותו יום זכה שנקבע בו ראשית יסוד הישוב הרי יום זה ראוי לשמוח בו בכל שנה ושנה ותגדל השמחה בו ברבות השנים. בכל זאת טרחתי למצוא סניף בדברי התורה הקדושה כי הלויים בעבודתם נכנסו ללמוד העבודה לעשרים וחמש שנה, ולאחר עבור עליהם חמש ועשרים שנה ישובו מצבא העבודה, ויכנסו לשרת אחיהם בתור יועצים, מבואר כי שנת העשרים ושש תחילת פרק מיוחד והוא כמנין שם המיוחד והנורא ית'.²

תחילת המחזור החדש – שנת ה'26 מאופיינת במספר שהוא בגימטרייה שמו הקדוש של ה', הרי לנו אפוא אפיון מעניין, לא רק לשנה ה'26 עצמה, אלא למחזוריות של יחידות בנות עשרים וחמש שנים, שבמתימטיקה שלהן מזכירות במקצת שנות יובל.

ואם יש מעט קדושה בשנה הזו, וסיבה לשמחה גם הייתה, אין פלא אפוא שהושמעה אז קריאה לשמחה, וגם אם שמחה בעת זו הרי היא בעיקרה חידוש, היא מוצגת כיונקת ממהות היובל ומהלכותיו; במובן מסוים, מתוך קוצר רוח היסטורי הועתק מבנה הלכתי־מחשבתי של היובל למחצית היובל: "...לשמוח בשמחתנו שמחת חצי היובל... אחים יקרים! חגנו זה לא רק חצי היובל הוא, יובל, יום זכרון, יום תרועה, מקרא קודש הוא לנו...". חצי יובל הפך ליובל פורתא, ומשהו ממהות השלם דבק בחלקו.

וככל סיפורי הגורל היהודי, גם בלקט שממנו הובאו הדברים המוקדש למחצית יובל זו, נוכח צער. בקובץ הזה מצוי סיפור נוגע ללב על מצוקותיה של העלייה הראשונה. הוא מקופל במכתב ברכה של פלוני שלום רבינוביץ ששלח מסוריה בירות, ובטרם בא לברך, גלל את סיפורו האישי. לכאורה, סיפור רגיל, פשוט ואף פשטני; העצב, כך נראה, יפה לו הפשטות, שכן אין לך דבר פשוט מן הכאב. אולם, חרף פשטותו, הסיפור הזה במיקומו בספר מחצית היובל, יש בו משהו מתעתע. לא ננתחה כאן לעומק, ניתן רק דעתנו לתאריכים המרתקים. כך מספר המחבר על החלטתו לעלות ארצה לדמות מופת שהכיר, ועל עלייתו בפועל: "בליל הושענא רבא משנת תר"ן גליתי את ר' יוסי את החלטתי ללכת לא"י בעוד ימים אחדים אחרי החג...". אכן יום דין מאוחר הוא יום זה, וראוי הוא להחלטת העלייה. בפועל: "ביום השלישי לסדר 'לך' עזבתי את עיר מולדתי".³ היוצא לדרך במוצאי החג אומנם איננו 'עולה לרגל', אך בהגיעו לפרשת 'לך לך' (ביום

2. א"מ פיירמן (עורך), ראשון לציון – ספר היובל ב, יפו תרע"ב, עמ' 36.

3. שם, עמ' 44.

שנכפל בו 'כי טוב' מצטרף הוא לאבינו העולה הקדמון, אלא ש'אברם' ציוני זה מגיע למושבה חדרה. והנה, הצרות שפקדוהו הגיעו כמדומה לשיאן דווקא במועד שמקבל עתה בחגיגות חצי היובל תוספת קדושה:

בחמשה עשר מנחם אב חלה ר' יוסי במחלת קדחת עזה... ומה ר' יוסי החביבים עליך היסורים? על שאלתי זאת ענה לי באיזה עונה וכן: אמנם כן, הן ושכרן. יוסב פניו פניו אל הקיר ונשמתי יצאה בקדושה ובטהרה.⁴

אין פלא שבמבט לאחור התקדש המקום של החיים והמוות; החאן המפורסם של חדרה איננו רק אכסניה לעת מצוא, לדידו הוא מקום קדוש אמיתי: "ויהי ביום העשירי לחודש זיו ואני נבחרתי לבצר הריסות החאן הקדוש של מושבתנו בשביל המתנחלים, שעתידים להתישב שמה בימי הסתו".⁵

הצרות רבו, אך בחתימה ציין כי המועד מוסיף משנה כוח:

אחים יקרים אחים נכבדים נאסוף כח וחיל לסבול, אנחנו עוד בחצי היובל באמצע הדרך בין המצרים... לא נתייאש מאחרית תקותנו לזכות ליובל שלם, לחג שלם לנחמה שלמה.⁶

הוא מבין את מחצית היובל באופן שונה במקצת – 'אנחנו עוד בחצי היובל באמצע הדרך בין המצרים'; לדידו 'ימי בין המצרים' הסמוכים ל־טו באב בלוח, עדיין לא חלפו כליל; חודש אב עדיין שורר.

מסקנות? כמעט ומיותרות. בראייה היסטורית, מאותם ימים רחוקים הגענו כבר ליובל ועוד יובל ומחצית היובל. יותר ממאה שנים חלפו מאז החידוש של מחצית היובל, ומשהו נעשה בארץ הזאת, וכל מחצית יובל שחולפת מוסיפה את הקשר המתחדש לארץ, ועדיין 'אנחנו עוד בחצי היובל'. במבט אל לוח השנה, יש קשר ידוע בין יום הכיפורים ל־טו באב, המשנה (מסכת תענית) היא שטוּוּתה אותו. יש קשר ידוע בין יום הכיפורים ליובל, התורה היא שטוּוּתה אותו; אפשר שנרקם קשר בין טו באב למחצית היובל, ראשוני ראשון הם שטוּוּתה אותו.

4. א"מ פיירמן (עורך), ראשון לציון – ספר היובל ב, יפו תרע"ב, עמ' 46.

5. שם, עמ' 44.

6. שם, עמ' 46.